DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

2021 GRUODŽIO 4 D. NR. 44 (95)

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Baltas kalendorius

Nuotrauka iš interneto

Prasidėjo Adventas – tylus laukimo metas.

Tylus laukimas didelio triukšmo metu. Akcijos, spektakliai, rėksmingos reklaminės pauzės, vodeviliai, farsai, ideologinės transliacijos, rezonansai ir disonansai... skubrus, karštligiškas, nekantrus, netgi kažkoks nepadorus, nešvankus raginimas nirti į šitą triukšmą kaip į užsimiršimą, panašų į chloroformu sumirkytą vatos gniūžtę.

„Vakaras po debesų mase/ tarsi eteriu migdomas ligonis"... – rašė T. S. Eliotas. Po tokio vakaro gaubtu nelengva išlikti neapsnūdusiam.

Tokio triukšmo fone nelengva laukti Jo, kurio atėjimo data nežinoma. Bet laukti būtina. Kaip ir tikėtis. Ir kiekvienas adventas mums tai primena.

Kalendoriuje nerasime Kristaus atėjimo datos. Todėl kalendorius amžinybės atžvilgiu neturi jokios prasmės. Visi jo lapeliai – balti kaip ką tik iškritęs sniegas. Kaip kūdikio atmintis. *Tabula rasa*.

Prasmę įkūnija laukimas ir ilgesys. Suvokimas, kad ši realybė yra tik sapnas, iš kurio anksčiau ar vėliau teks pabusti. Ir būtent tada, prabudus, išsipildys svajonės, kurios šioje realybėje mums tėra blankus ilgesio aidas.

Bene kiekvienas kalendoriaus lapelis primena kokią nors svarbią datą. Bet visos jos nuplaukia su vasaros debesimis ir išskrenda su žiemos nepakenčiančiais paukščiais, lieka juodos vėlės, nutūpusios ant elektros laidų ir reklaminių skydų, tamsūs sodai, dvokiantys karboliu ir beprotybe, kitoj upės pusėj mirgantis cirko kupolas, panašus į gaubtą kanarėlės narveliui.

Kalendoriuje nėra nei tarptautinės savižudžių, nei paranojos, nei keisto liūdesio dienų, apie jas nešneka nei politikai, nei žmonės iš gatvės, o sinoptikai nežada amžinos žiemos.

Tik psichiatrų veidai mįslingi kaip sfinksų, ir televizija vis dažniau juos parodo. Nes psichiatras – žmogus, reikalingas vos ne kiekvienam TV žiūrovui.

Advento pradžia – slenkstis į žiemą. Vis ryškesnės žvaigždės ir vis baltesnė priemiesčių tyla, pilnaties akis ir sniegas, drėgni vatos gumulai, tai panašu į ligoninę, apleistą gydytojų ir gyvybės.

Belieka tikėtis šiaurės vėjo gailestingumo, kliautis ledinės krušos švelnumu ir viltis, kad amžinas šaltis išgydys.

Renata Šerelytė

Advento tyloje

Po audrų, po šėlstančių ciklonų
Ant namų, ant vėjo platumų
Tyliai gula minkšti sniego tonai
Ir alsuoja formos naujumu.

Vėl – nakčia ramiai, lėtai pasninga.
Paprasti, nedideli rytai.
Ir atrodo rimta ir prasminga,
Ką nakčia galvojai ir jautei.

Supratai: gyvenimas – gyventi.
Tai – didysis tikslas ir prasmė.
Atsibudęs tyloje Advento,
Tu atgimk Jo nuostabioj giesmėj.

Juozas Marcinkevičius

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2021 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo" priedui „Kultūra", projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvybės puoselėjimas pasaulyje"

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Baltas kalendorius • **2-as psl. Nijolė Majerienė.** Rašytojui Juozui Grušui – 120 (4) • **3-as psl. Janina Survilaitė.** Reikšmingi „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronikos" keliai Vakarų Europoje • **4-as psl.** „Spinčiaus" autorius Povilas Villuveit atviras pasauliui. **Kalbino Laimutė Adomavičienė** • **5-as psl. Algis Vaškevičius.** Šešėliai, pagarbinantys šviesą • **6-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** „Deivės ir kariai. Marijai Gimbutienei – 120" • **7-as psl. Dalia Riley.** „Rytmečio rasos" (Morning Dew) knygos pristatymas Balzeko muziejuje • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Pokalbis su Algiu Norvilu: „Ant rankų išvežtoji karta ir likimo laikas" • Aldona Ruseckaitė: „Išrašyti šviesų vardą"...

Redaguoja **Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com** • Maketuoja **Jonas Kuprys**

Rašytojui Juozui Grušui – 120 (4)

Juozas Grušas su šuneliu savo sode. Romualdo Rakausko nuotr.

Pabaiga. Pradžia 2021m. lapkričio 13 d. „Kultūroje"

Nijolė Majerienė

Septintajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje pasirodžiusi populiariausia to laikmečio J. Grušo tragikomedija „Meilė, džiazas ir velnias", 1966 m. sukurta ir daugybę tuometinės Sovietų sąjungos teatrų apkeliavusi pjesė labiausiai statoma ir pastaruosius 30 metų – 1992 metais režisierius Raimundas Banionis pagal šią pjesę sukūrė meninį filmą „Džiazas", 1997 m. rež. Dalia Kimantaitė – spektaklį „Beatriče, bėk" Alytaus miesto teatre, 2001 m. režisierius Jonas Vaitkus ją atgaivino Kauno valstybiniame dramos teatre. 2004 m. Rygos „Sarkandaugava" teatro režisierė Edite Neimane šiuolaikinei latvių visuomenei ir ypač jaunajai kartai taip pat priminė Juozo Grušo fenomeną. Nuostabu, bet šis veikalas iki šiol jaunatviškai interpretuojamas Kauno moksleivių teatrų studijose. J. Grušo muziejaus lankytojai ne kartą galėjo tuo įsitikinti stebėdami jaunųjų atlikėjų, kuriuos paruošė profesionalios aktorės Lili Laucevičienė ir Nijolė Lepeškaitė, pasirodymus.

Klaipėdos dramos teatre režisierius Povilas Gaidys 1991 m. pastatė J. Grušo „Herkų Mantą", G. Kuprevičius pagal šią tragediją sukūrė operą „Prūsai", kurią 1997-aisiais pastatė ir 2018 m. atnaujino Klaipėdos muzikinis teatras. 2002 metais režisierius Aidas Giniotis šią tragediją įkūnijo „Ditchenbuehne" teatre Elmshorno mieste Vokietijoje.

Dar 1995 metais Valdovų rūmuose įvyko J. Grušo garsiosios poetinės dramos „Barbora Radvilaitė" premjera, vėliau rodyta Lietuvos nacionaliniame dramos teatre, Kauno pilyje, Raudondvaryje, Aukštadvaryje. Po sėkmingų pasirodymų „Barbora", kaip ir dera valdovei, aplankė Plungės Oginskių rūmus… Ryškiausią, legendinį Barboros vaidmenį sukūrusi aktorė Rūta Staliliūnaitė rašytojo atminimą pagerbė, 2001 metais Kauno menininkų namuose inicijuodama renginių ciklą „Žmogaus tiesos beieškant". Dabar, deja, garsiąją Barboros – R. Staliliūnaitės ir jos scenos karaliaus Žygimanto Augusto – K. Genio porą galime išvysti tik fotografijose ir vaizdo įrašuose. Jono Jurašo „Barboros Radvilaitės" pastatymas (1972 m.) pripažintas šimtmečio spektakliu. Režisierius to paties pavadinimo spektaklį Nacionaliniame Kauno dramos teatre pastatė ir 2014 m. Kauno pilyje Valstybės dieną iki šiol nepamirštami istoriniai J. Grušo dramos kūriniai „Herkus Mantas" ir „Barbora Radvilaitė".

Neeiliniu įvykiu Lietuvos teatriniame gyvenime tapo 2005 m. pastatytas spektaklis „Eduardo Dargio nusikaltimas". Marijampolės municipaliniame dramos teatre. Šį spektaklį kūrė teatro vadovas, režisierius Romualdas Kučiauskas. Tuomet spektaklio premjera buvo pripažinta bene didžiausia Lietuvos nacionalinės dramaturgijos festivalio sėkme. R. Kučiauskas 2001 m. pastatė ir J. Grušo pirmąją dramą „Tėvas".

Po trisdešimt penkerių metų, kai rašytojo nebėra tarp mūsų, tebestatomos Grušo pjesės, jo vardu pavadinta gatvė Šilainiuose ir Kauno meno gimnazija, po mirties jam suteiktas Kauno miesto garbės piliečio vardas (2001 m.).

J. Grušą be galo mylėjo teatro žmonės. Žavėjosi jo išmintimi, tolerancija. Kai Henrikas Vancevičius 1957 m. tuometiniame Kauno muzikiniame teatre repetavo „Herkų Mantą", visi nesidrovėdami po repeticijos paryčiais, apie ketvirtą, atvykdavo pasitarti su rašytoju… Rūta Staliliūnaitė, Kęstutis Genys, kiti aktoriai daugelį kartų yra lankę Grušą vardadienių ar teatro premjerų proga. Mums renginiuose dažnai talkindavo minėtoji karališka aktorių pora, šviesaus atminimo artistai Danutė Juronytė, Leonardas Zelčius, Algirdas Vrubliauskas, Antanas Žekas, tebesilanko ir skaito Grušą Doloresa Kazragytė, Jūratė Onaitytė, Kristina Kazakevičiūtė, Liucija Zorūbaitė, Lili Laucevičienė, Saulius Bagaliūnas, Stanislovas Nacius. Muziejuje apie J. Grušo kūrybą ir jo interpretacija teatre yra kalbėję režisieriai Henrikas Vancevičius, Jonas Vaitkus, Vytautas Balsys, literatūrologai Ramutis Karmalavičius, Aušra Martišiūtė ir daugelis kitų – turime tradicinių švenčių, pažymime ir rašytojo gimtadienį, ir vardadienį, organizuojame susitikimus su teatro ir kultūros žmonėmis. Jaunatviški originalūs Kauno Juozo Grušo meno gimnazijos moksleivių kūrybiniai darbai ne kartą eksponuoti rašytojo gimimo dieną, kelios parodos organizuotos prisimenant jo mirties dieną.

Atsiminimų archyvas praturtėjo rašytojo artimųjų (ypač vertingi klasiko dukros Algimantos Marijos Tamošiūnienės, seserų Birutės Gvaizdikienės ir Antaninos Margerienės Grušaičių, dukterėčios Aldonos Pocienės) J. Grušą pažinojusių meno žmonių pasakojimais – rašytojo Rolando Rastausko, aktorių Algimanto Masiulio, Danutės Juronytės, Algimanto Vrubliausko, Balio Barausko, Marijos Černiauskaitės, Vytauto Paukštės, Antano Žeko, Jūratės Onaitytės, režisierių Henriko Vancevičiaus, Vaclovo Blėdžio, Balio Gražio, Povilo Gaidžio, Vytauto Balsio ir daugelio kitų, kuriuos nuolat užrašo muziejininkės, keliaudamos dramaturgo gyvenimo ir kūrybos keliais po visą Lietuvą. Džiugu, kad prie šio darbo prisideda ir jaunieji Kauno Juozo Grušo meno gimnazijos muziejininkai, su kuriais surengtos ekspedicijos į rašytojo gimtinę Kalniškius Žadžiūnus, Šiaulius, Joniškį, keliauta dramaturgo veikalų pastatymų keliais – į Vilnių, Klaipėdą, Palangą, kad savo dienoraščių fragmentus dovanojo kauniečiai menininkai – dailininkė Jadvyga Mozūraitė-Klemkienė, rašytojai Laimonas Inis, Algimantas Mikuta, bibliografas Vladas Žukas, rašytoja Marija Macijauskienė. Neįkainojami režisieriaus Gyčio Padegimo pasakojimai apie Grušo laikų teatrą, apie prieškario laikinosios sostinės kultūrinius salonus, rašytojo vaikaičio architekto Algimanto Kančo žmonos architektūros istorikės Jolitos Kančienės, vaikaičio Arūno Kančo prisiminimai. J. Grušas brangino ir mylėjo gimtąją kalbą, džiaugėsi kiekvieno retesnio imlaus ir spalvingo žodžio atradimu. Nepamirštamą, jaudinantį epizodą papasakojo J. Grušo dukra Algimanta Marija Tamošiūnienė apie tėvo jautrumą kalbai. Jau gulėdamas mirties patale lyg ir ne savo klausa, o kažkokiu vidiniu jutimu išgirdo gydytojus tariantis, kad reikėtų vaistus leisti „du kartus į dieną". Sukaupęs visas jėgas atmerkė akis ir pasakė: „Ne į dieną… Per dieną… per dieną reikia sakyti…" Ir tuoj vėl prarado sąmonę.

Nukelta į 8 psl.

„Meilė, džiazas ir velnias". Rež. Albertas Vidžiūnas

Reikšmingi „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronikos" keliai Vakarų Europoje

Janina Survilaitė

LR Seimo Laisvės premijos komisija 2021-ųjų metų Laisvės premiją nusprendė siūlyti „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos" bendradarbiams G. Šuliauskaitei, B. Mališkaitei ir J. Borutai.

Paroda „Nenugalėtoji Kronika" Kauno arkivyskupijos muziejuje, 2019

Senosios Šveicarijos lietuvių išeivių kartos XX a. pabaigoje išrinkta Šveicarijos Lietuvių Bendruomenės (ŠLB) valdybos pirmininke, ėmusi tvarkyti ir studijuoti jų archyvus, pamačiau, kokį svarbų vaidmenį Katalikų bažnyčios kronika suvaidino pasaulyje Lietuvos okupacijos metais. Todėl tokį komisijos pasiūlymą pavadinčiau šventu ir teisingu, nes Katalikų kronikos vaidmuo Šveicarijos išeivijos – jau mirusio, tačiau nepamirštamo mūsų Tautos elito – veikloje turėjo nepaprastai didelę reikšmę.

Kaip Tautos rašytoja jaučiu patriotinę pareigą apie tai keliais bruožais priminti skaitytojams.

1952-02-17d. karo pabėgėliams lietuviams Šveicarijoje pavyko susidaryti ir visuotiniame susirinkime pasitvirtinti pagal tarptautines konvencijas, Lietuvių chartijos ir Šveicarijos konfederacijos civilinio kodekso (ZGB) įstatymus būtinus statutus ir kalnų šalyje įkurti pirmąją teisinę ŠLB. Tik tada jie galėjo pradėti antikomunistinę veiklą užsienyje. Pirmiausia kiekvienas ŠLB narys stengėsi susibičiuliauti su šveicarais, nes tik jie, vietiniai, galėjo būti nepakeičiami bendrininkai aiškinant Vakarų Europai tikrąją Lietuvos padėtį, sovietams okupavus krikščioniškus Pabaltijo kraštus. 1946 m. Berne įsikūrusi Sovietų ambasada išvystė didžiulę melo propagandą, su kuria buvo būtina kovoti, ją paneigiant.

Neutralios Šveicarijos įstatymai atvirai organizuoti antisovietinius politinius renginius draudė, todėl padėties sušvelninimui išeiviai savo demonstracijose ėmė kelti plakatus: „Tikėjimo laisvę Lietuvai!". Giliai tikintys, niekada nesipykę su Dievu šveicarai negalėjo įsivaizduoti sovietinio režimo niekšybės – uždrausti katalikui tikėjimą, todėl mielai jungėsi į išeivijos gretas, jas renginiuose gausiai papildydami.

Archyvuose suradau Anglijoje leidžiamą Tikybinės ir tautinės minties žurnalą *„Šaltinis"*, kurio 1 nr. (1978 m.) po rubrika *„Už teises ir laisvę"* buvo aprašyta Ciuriche surengta išeivijos protesto demonstracija:

„Prieš Kalėdas Ciuriche įvyko krikščionių solidarumo demonstracija... kuri atkreipė dėmesį į komunistų valdomuose kraštuose tikybos bei sąžinės laisvę. Dviejų tūkstančių minia, nešina deglais, susirinko katedros aikštėje, kur tarptautinės teisės žinovas Ciuricho universiteto prof. dr. W. Kaegi, pasakė kalbą, pabrėždamas, kad religijos ir sąžinės laisvės teisės yra pagrindinės žmogaus teisės, kurios garantuotos JTO ir Helsinkio baigiamųjų aktų deklaracijose... (Kalba yra išsaugota VUB RS archyvuose). Lietuviai nešė aukštai iškeltą savo trispalvę ir plakatą „TIKĖJIMO LAISVĘ Lietuvai!". Kituose transparantuose švietė įrašai: „Laisvę S. Kovaliovui ir N. Sadūnaitei!"

Jau pirmaisiais metais po sėkmingo teisiško LB įkūrimo išeiviams kilo mintis dėl režimo uždrausto katalikų tikėjimo renginių – politinių kovų motyvacijai pasitelkti Katalikų bažnyčios kroniką. Jos vertėjais į vokiečių kalbą pasiryžo būti medicinos mokslų daktarė Joana Pečiulionytė (1928–2015) ir pedagogas dr. Jurgis Jakaitis (1920–1985), Jakaitytės-Eretienės brolis, vedęs šveicarę.

Dr. J. Pečiulionytei pavyko užmegzti draugiškus ryšius su dviem Šveicarijoje Ciuricho mieste veikusiomis šveicarų organizacijomis: G2W – *Glaube in der 2. Welt* institutu („Tikėjimas 2-jame pasaulyje") ir Dvasinės laisvės Kuratoriumu – *Kuratorium Geistige Freicheit* (1972–1991). Šios abi organizacijos ėmėsi spausdinti ir po visą Vakarų Europą platinti Pečiulionytės ir Jakaičio į vokiečių kalbą išverstas „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronikų" ištraukas, kuriose akivaizdžiais faktais buvo parodomi žiauriausi sovietų režimo nusikaltimai išniekinant Lietuvos bažnyčias, teisiant, kankinant ir tremiant į Sibirą klerikalus ir niekuo nenusikaltusias tikinčiųjų šeimas.

Vakariečiams tada atsivėrė akys, ir jie motyvuotai drąsiai galėjo kartu su išeiviais iškelti ir smerkti režimo daromas žaizdas žmogaus teisėms į tikėjimo laisvę. Toji veikla Vakarų Europoje gyvavo visus Lietuvos okupacijos metus iki atgimimo.

XX amžiaus pabaigoje įvyko didžiulę europinę plotmę pasiekęs renginys – 1987 m. išeivijos katalikiškų bendruomenių (Šveicarijos Lenkų Sąjungos ir ŠLB) išradingai organizuotas Krikščionybės 600 metų jubiliejus Šveicarijos miestelyje Rapersvilyje. Iškilmingos Mišios vyko St. Galeno vyskupo Omaro Maederio ir lietuvių vyskupo A. Deksnio globoje-patronate. Pamokslą pasakė St. Galeno kancleris kunigas dr. A. Breu (vok. kalba) ir iškėlė Krikšto reikšmę Lietuvai.

Po pertraukos vyko žymiausių to meto Europos mokslininkų antikomunistų konferencija-simpoziumas, kuriame paskaitas skaitė lenkų rezistencijos vadovas, *„Glaube in der 2. Welt"* organizacijos redaktorius J. Markowski; prof. dr. P. Rabikauskas iš Romos (paskaitos tema: „Lietuvos krikštas"); prof. dr. M. Hellmann iš Miuncheno („Popiežiai ir Lietuva 13–14 amžiuje"); dr. N. Tayler iš Londono („Lietuvių ir lenkų literatūrų įtaka viena kitai"); dr. I. Röskau iš Miuncheno („Lietuvių ir lenkų literatūrų vystymasis 1918–1939 metais"). Ypatingo susidomėjimo susilaukė politinė dr. B. Cywinski iš Friborgo paskaita „Lietuvių tautos 1944– 1958 metų tragedija", kurioje buvo paminėti ir „Katalikų kronikoje" skelbti tragiški katalikybės slopinimo pavyzdžiai.

Kai 2010 m. „Pasaulio lietuvio" ilgamečio korespondento Vakarų Europai N. Prielaidos 90-jo jubiliejaus proga rengiau su juo jubiliejinį interviu „Pasaulio lietuviui", Prielaida gerai prisiminė „Katalikų kronikos" reikšmę, atremiant režimo propagandą ir labai pavojingus kronikos gabenimo iš Lietuvos į užsienį kelius, pareikalavusius ne vieno aktyvisto aukos ir skaudžių nemalonių su KGB tarnybomis.

2007-02-16 d. vykstant ŠLB iškilmingai Vasario 16-osios konferencijai Ciuriche, LR generalinis konsulas Ženevoje dr. V. Plečkaitis įteikė garbės svečiui, Šveicarijos filosofijos mokslų daktarui Udo Robei LR prezidento V. Adamkaus dekretu skirtą Riterio kryžiaus laipsnio apdovanojimą – ordiną „Už nuopelnus Lietuvai". Robė – Dvasinės laisvės kuratoriumo (*Gaistige Freicheit*) prezidentas, Šveicarijos *„Samizdat"* spaustuvėje rūpinęsis „Katalikų kronikos" vertimu į vokiečių kalbą, publikavimu ir sklaida Vakarų Europoje.

Antrasis Lietuvos katalikų bažnyčios draugas, Šveicarijos evangelikų reformatų pastorius dr. Eugen Voss, kurio iniciatyva buvo įsteigtas G2W institutas su atskira leidykla ekumeniniu pagrindu, apdovanotas medaliu „Už nuopelnus Lietuvai" kitais metais.

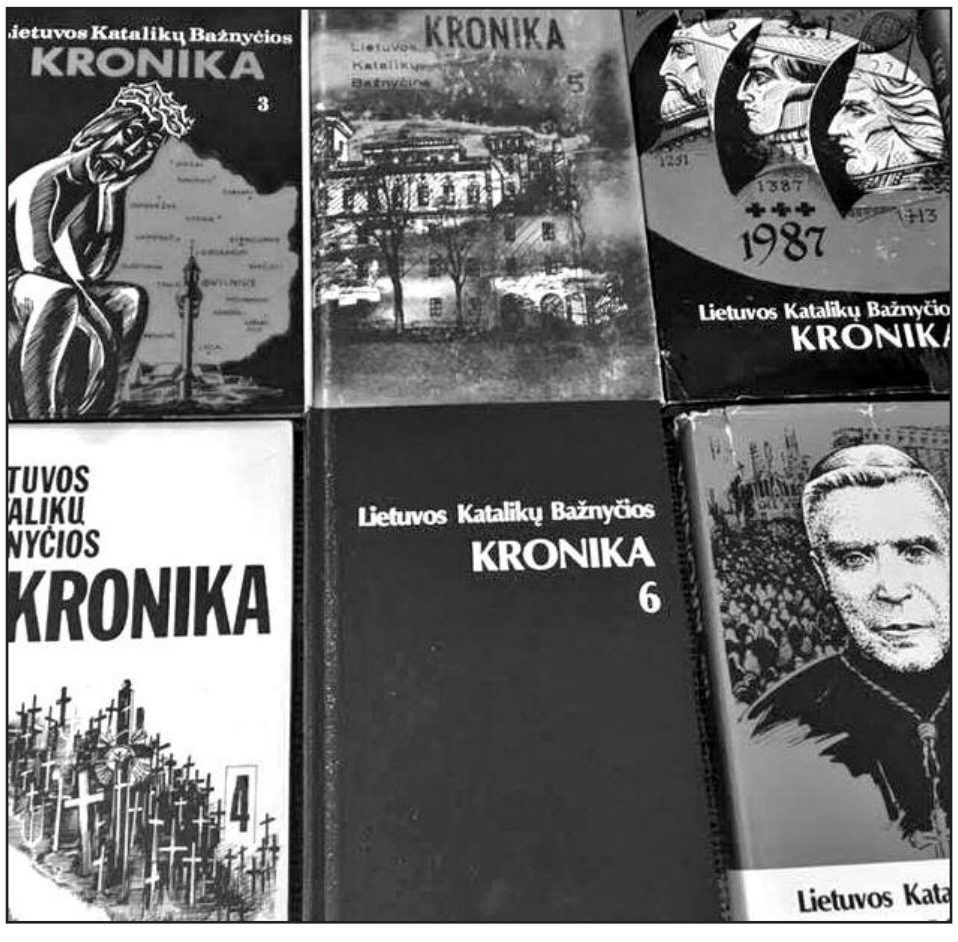

„Lietuvos Katalikų bažnyčios kronikos" numeriai.

„Spinčiaus" autorius Povilas Villuveit atviras pasauliui

Povilas Villuveit su savo knygos herojumi

Povilas Villuveit – vaikų rašytojas, vertėjas, mokytojas, dirbantis Vasario 16-osios gimnazijoje, Vokietijoje. 2020 m. išleista knyga „Spinčius" – 5-ojo nacionalinio vaikų literatūros konkurso (2017 m.) pirmosios premijos laimėtoja.

Jums 2020-ieji – permainų metai: Lietuvoje debiutavote knyga vaikams „Spinčius", persikėlėte su šeima gyventi į Vokietiją, susiradote naują darbą. Ar pokyčius Jūs pasirinkote, ar pokyčiai – Jus?

Sakyčiau, pokyčiai patys suranda mane… Tikriausiai iš kažkur sužinojo mano adresą... Kartais pagalvoju, iš kur visos tos galimybės? Svarbu, kad leistume pokyčiams vykti mumyse. Kai keičiamės mes, tuomet ima keistis visas mus supantis pasaulis.

Po dvejų metų, praleistų Albanijoje, 2020 m. vasarą grįžome į Lietuvą. Į Albaniją buvome išvykę, nes buvau gavęs darbo pasiūlymą dirbti tarptautinėje mokykloje, Tiranoje. Viskas įvyko staiga. Šeimoje nutarėme, kad tiek vaikams, tiek mums tai bus nauja ir vertinga gyvenimiška patirtis. Pagalvojome, kad tokia galimybė gali daugiau ir nepasikartoti. Sprendimą reikėjo priimti greitai… O kelionei susiruošti turėjome tik tris savaites. Taigi, susikrovę mantą į jau pagyvenusį „Opelį", leidomės į nepamirštamą 2500 km kelionę per Europą į nežinią, į visiškai nepažįstamą šalį, nes apie Albaniją turėjome labai mažai informacijos.

2020 m. sugrįžę į Lietuvą, lyg ir planavome dar sugrįžti vieneriems metams į Tiraną, tačiau labai sudomino galimybė dirbti Vasario 16-osios gimnazijoje Vokietijoje. Perskaitęs darbo skelbimą, tariau sau: „O kodėl gi nepabandžius?"

Mokytojo, pedagogo profesija unikali. Jeigu galiu dirbti Lietuvoje, tai galiu dirbti ir bet kurioje kitoje Europos ar pasaulio mokykloje. Štai ir vėl pokyčiai. Nauja šalis, nauja kultūra, nauja darbovietė, nauji draugai ir naujo būsto paieškos. Viskas nuo pradžių. Tarsi „nunulinome" skaitiklį. Ir tikrai vertėjo.

O štai knygos pasirodymo laukiau beveik dvejus metus. Užsitęsė iliustruotojo paieškos bei visas kūrybinis knygos vizualizacijos procesas. Galvoju, ar tik ne Spinčius bus prie viso to „Spinčiaus" nagus prikišęs? Juk iliustracijų autorei reikėjo sugalvoti herojui naują įvaizdį, apvilkti naujais rūbais, mat tikrovėje jis atrodo visai kitaip ir šiek tiek primena Trolį Mumį. Menininkė Inga Navickaitė-Drąsutė sukūrė naująjį Spinčių iš pirštinės – tokį jį skaitytojai ir mato dabar knygoje. O kai klausiu vaikų per knygos pristatymą, kuris Spinčiaus įvaizdis jiems mielesnis, dažniausiai nuomonės pasiskirsto per pusę...

Kas Jus paskatino emigruoti į Vokietiją? Planavote iš anksto: studijavote vokiečių kalbą Vilniaus edukologijos universitete, pradėjote vertėjauti? Kuo užsiėmėte Lietuvoje?

Šioje žemėje mes visi esame keleiviai. Nuolat judame įvairiomis kryptimis, atsiduriame toje vietoje, kur mums skirta, kurios esame verti. Tad ir savąją emigraciją mieliau pavadinčiau kelione, kuri man pačiam atrodo be galo įdomi.

Dar studijuodamas tuometiniame Vilniaus pedagoginiame universitete vokiečių kalbą, pradėjau dirbti Užupio gimnazijoje, kurią ir esu baigęs. Po magistrantūros studijų 2000 m. dirbau Petro Vileišio mokykloje ir įsidarbinau Tarptautinėje Amerikos mokykloje. Pastarojoje išdirbau net 18 metų. Kasdien bendraudamas su mokiniais ir kolegomis iš viso pasaulio, matyt, ir aš užsikrėčiau ta idėja – keliauti ir dirbti svetur.

Dar gyvendamas Lietuvoje, kūrėte „Spinčiaus" istorijas savo vaikams? Svajojote apie knygą?

Istorijas apie Spinčių rašau jau seniai. Jeigu neklystu, pirmieji pasakojimai atsirado dar 2006-aisiais, kai mano vyriausioms dukroms dvynukėms tuomet buvo penkeri. Darželio auklėtoja pasiūlė visiems grupės tėvams parašyti po istoriją ar pasaką, kurias ji galėtų skaityti vaikams prieš pietų miegą. Dukrų kambaryje ant spintos kartu su kitais žaislais „gyveno" ir Spinčius – rankų darbo pliušinukas, kurį man padovanojo draugai, sumanę pašmaikštauti 22-ojo gimtadienio proga! Tai jis man ir pakuždėjo vieną vakarą į ausį pradėti pasakoti istorijas apie jį… Ir kužda man tas istorijas iki šiol.

Gal nuo mažens turėjote polinkį – kurti ir / ar rašyti?

Penktoje klasėje per lietuvių kalbos pamoką parašiau istoriją apie ateivius, kurie apsilankė mūsų pamokoje. Mokytojai labai patiko, ji išsiuntė mano pasaką žurnalo redakcijai ir jį išspausdino „Žvaigždutė". Toks buvo mano debiutas spaudoje. Tačiau polinkis rašyti atsirado tik besimokant dvyliktoje klasėje, kai pradėjau kurti eilėraščius. Paskui – novelės, apsakymai. O gimus dukroms, ėmiau rašyti ir pasakas.

„Lietuvių kalbos žodyne" nurodoma, kad spinčius – augalas, Jūs savo pasakose papildėte šio reto žodžio reikšmes?!

Na, reikės pasitarti su Spinčiumi… Gal kreipsimės į kalbos komisiją dėl naujosios žodžio reikšmės įtraukimo į „Dabartinės lietuvių kalbos žodyną" :)

Skaitant nonsenso poetika sukurtą „Spinčių", dažnai sklinda humoras, nes grakščiai žaidžiama stereotipais, žodžiais, pavyzdžiui, kad užmigti padeda avelių skaičiavimas. O kodėl ne drugelių? Patariate ne tik vaikams, bet ir suaugusiesiems, kaip nuversti Burbos kalną – tiesiog nusijuokti! Gebate žaismingai įtraukti skaitytoją į vyksmą!

Sekdamas ar rašydamas pasakas apie Spinčių, visuomet turėjau tikslinę auditoriją – savo dukras. Tai joms esu dėkingas už visas idėjas, nes kiekvieną vakarą, kai paklausdavau, kokios pasakėlės jos norėtų apie Spinčių, jos tuoj pat sugalvodavo, apie ką turi būti naujoji istorija. Tuomet siužetas pats savaime išsivystydavo. Dalis pasakų vienaip ar kitaip yra susijusios su namais, įvairiausiais įvykiais. Taip atsirado personažas Grindžius, kai vieną rudenį bute, kuriame gyvenome Vilniuje, nuo drėgmės ėmė ir iškilo grindyse kauburėlis. „Žiūrėkit, – pasakiau mergaitėms, – pas mus Grindžius apsigyveno". Arba istoriją „Gelbėkit, vagis!" parašiau po to, kai į mūsų sodybą žiemą įsilaužė vagys ir išsinešė cukrų bei kruopas...

Spinčius su Lygintuvu kartais kvailioja ir krečia nesąmones. Manau, kad tas nonsensas ir absurdas ir yra atspindys to, kas dažnai vyksta aplinkui – politikoje, žiniasklaidoje, gatvėje ir net namo, kuriame gyveni, laiptinėje. Iš prigimties esu stebėtojas.

Dėl avelių prieš miegą. Juk avelė daug minkštesnė ir švelnesnė už drugelį! Prie jos kur kas maloniau prisiglausti prieš miegą!

Kaip vertinate lietuvių vaikų literatūrą? Kokias pastebite kūrybos tendencijas Lietuvoje ir galbūt Vokietijoje?

Tikrai labai džiugu, kad lietuvių vaikų literatūroje kasmet atsiranda naujų vardų. Rašytojai paliečia vis naujesnes ir aktualesnes temas vaikams ir paaugliams. Esu įsitikinęs, kad ne vienas lietuvių vaikų rašytojas turi savo platų gerbėjų ratą ir skaitytojai nekantriai laukia pasirodant kiekvienos naujos knygos. Tiesa, man svarbiausia, kad toji literatūra būtų kokybiška ir ne vienkartinė. Knyga neturi tapti „greitu maistu"... Knygų leidyba dabar yra verslas, kuris kaip bet kuris kitas verslas, turi nešti pelną. Todėl, manau, leidyklos – tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje – susiduria su tais pačiais iššūkiais. Knyga turi būti komerciškai sėkminga, patraukti dėmesį, sudominti. Kitaip ji pasmerkta dūlėti knygynų lentynose ir galiausiai bus nukainota kokius penkis kartus… Tik Vokietijoje rinka yra kur kas didesnė. Skaičiau, kad čia kasmet pasirodo per 50 000 naujų leidinių. Taigi leidyklos gali drąsiai rizikuoti, eksperimentuoti, ieškoti naujų vardų.

Neseniai vokiečių leidyklai išvertėte pasakų knygą „Mėnulis pavojuje/ Der Mond ist in Gefahr". Tai autorinės pasakos ar vertimas?

Prieš metus kolegė pasiūlė prisijungti prie projekto ir išversti keletą pasakų. Tai – dvikalbis pasakų rinkinys. Knygą sudaro penkios pasakos vokiečių kalba ir jų vertimai. Jas vokiečių kalba parašė Vokietijoje gyvenantys vaikai, o iliustracijas kūrė Klaipėdos E. Balsio meno gimnazijos moksleiviai. Keletą pasakų išvertė ir mūsų gimnazijoje besimokantys moksleiviai. Pasakas atrinko ir knygą sudarė Vokietijoje gyvenanti literatūrologė ir rašytoja Edda Gutsche.

Nukelta į 8 psl.

Šešėliai, pagarbinantys šviesą

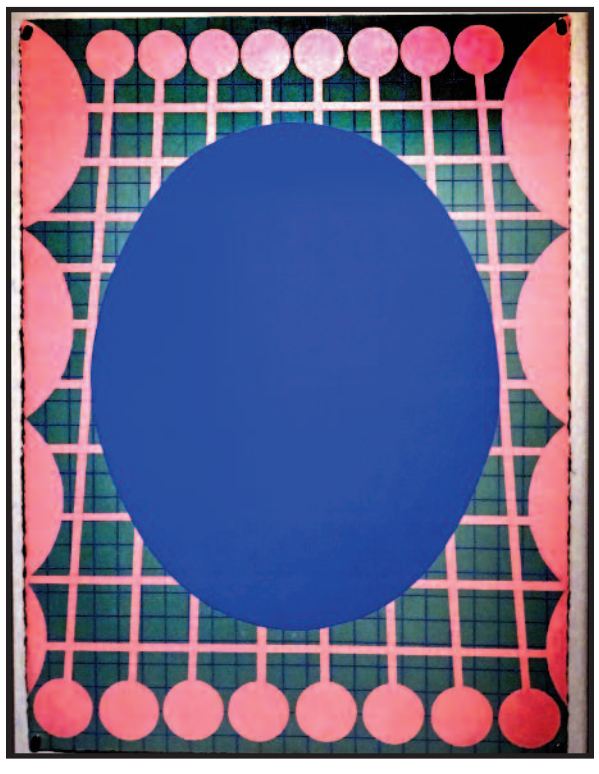

Šešėlių ir šviesos dermė Rimo Čiurlionio darbuose.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

Algis Vaškevičius

Visą lapkričio mėnesį Kaune, Antano Žmuidzinavičiaus kūrinių ir rinkinių muziejuje veikė šiame mieste gimusio ir jau nemažai metų Jungtinėse Amerikos Valstijose, Čikagoje gyvenančio Rimo Čiurlionio kūrybos paroda „Ir šešėliai pagarbina šviesą". Jos metu buvo surengtos ir dvejos kūrybinės dirbtuvės, jų dalyviams sudariusios galimybes susipažinti su dailininko kūryba bei pasitelkus vaizduotę ir įvairias priemones kurti geometrinių figūrų kombinacijas, atskleidžiančias iš pirmo žvilgsnio, rodos, paprastą, bet margą jų kompozicijos įvairovę, reikalaujančią kruopštumo ir kantrybės.

Pristatydamas šią parodą savo gimtajame mieste, R. Čiurlionis teigė: ,,Aplinka, kurios dalis esu, su formomis, garsais, kvapais, virpėjimais yra asociatyvi, priklausomai nuo mano siekio, nuo intencijos, nuo mano laisvės su atsakomybe.

Kada prasmės klausimas ėmė atsisukti į patį mane, klausdamas: kokia jėga tai daro? Nerimas manyje ėmė įgauti harmoniją, suvokti kaip abstrakciją – elementariomis formomis savyje sujudinti esamo laiko impulsą, jo grožį išreikšti per vidinę savo patirtį".

Pasak parodos rengėjų, Čikagoje gyvenančio menininko R. Čiurlionio geometrinės abstrakcijos yra įkvėptos gamtos, bet menininkas savo darbuose nesiekia atskleisti gamtos pasaulio organiškumo, o naudoja tam tikrus raštus, persmelkiančius visas gyvybės formas: radialus, fraktalus ir simetrijas.

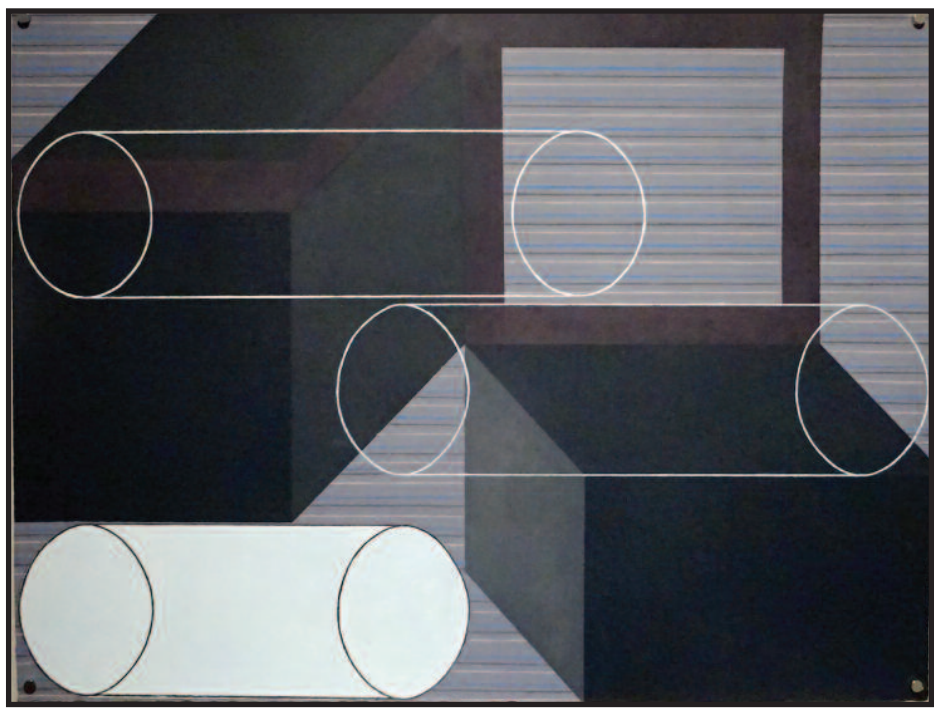

Nepaisant viso to, dailininko paveikslai nėra iliustratyvūs – šie motyvai yra visiškai transformuojami ir tampa grynai formalistine kalba. Nukreipdamas žiūrovus nuo gamtos ar net kasdienybės asociacijų, R. Čiurlionis kuria dialogą, vykstantį vien stačiakampyje, o kūrinio ir žiūrovo santykyje atsiranda tarsi dviejų laukų susitikimas, galintis vienas kitą arba papildyti, arba sunaikinti.

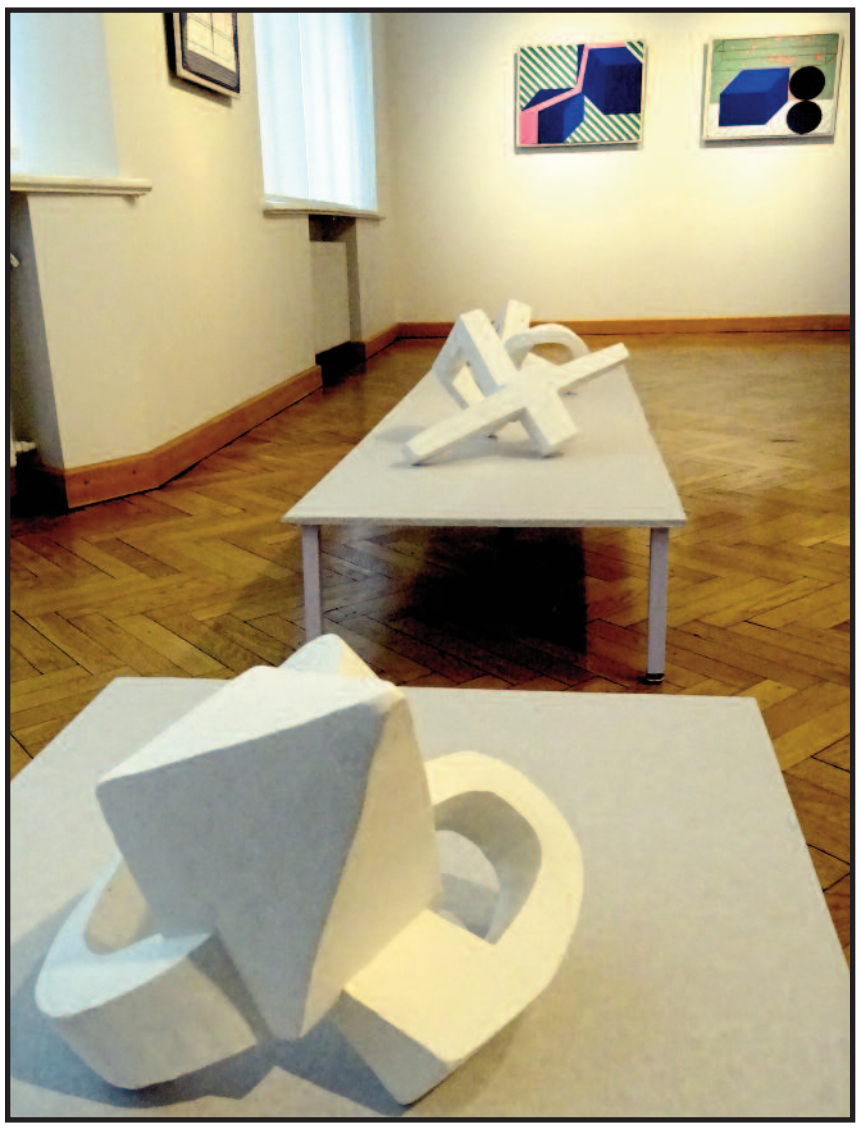

„Menu galime akimirksniu sustabdyti inertišką protą arba stipriau jį pajudinti ta kryptimi, prie kurios nesame įpratę. Siekiu suvokti abstrakciją ir išreikšti ją bet kokia meno forma per vidinę patirtį. Kūrinys – tai mano minties ir siekio atspindys, kuris kasdien perrašomas ir kartojamas vis kitokia kokybe, kartais suvokiant, kad tai yra begalybė, kuri mane sujungia su visuma, kuri mane keičia ir kurią aš keičiu", – teigia R. Čiurlionis.

Tapytojas Rimas Čiurlionis gimė Kaune ir augo šeimoje, kuriai menas nebuvo svetimas. Jo mama ir senelis buvo liaudies menininkai. O pagal genealoginį medį iš tėvo pusės, Rimas Čiurlionis tolimais giminystės ryšiais yra siejamas su lietuvių dailininku ir kompozitoriumi Mikalojumi Konstantinu Čiurlioniu.

Baigęs mokslus Juozo Naujalio muzikos bei Stepo Žuko dailės mokyklose, jis vienuolika metų dirbo restauruodamas freskas Pažaislio vienuolyne, ir tas laikas paliko tam tikrą pėdsaką jo kūryboje.

„Kūryba iki šiol užima kone visą mano gyvenimą. Čia save atrandu – tai mano kryptis, tai – siekis. Jei paklaustumėte, kas mane įkvepia, atsakyti negalėčiau, įstengčiau tiesiog kažką įvardyti žodžiais, tačiau tai neturėtų nieko bendra su mano tapybos darbais", – prieš kelerius metus yra sakęs menininkas.

Jis vedė Amerikos lietuvę ir su šeima nusprendė gyventi ir dirbti Čikagoje, į kurią išvyko 1992 metais. Menininkas dalyvavo ne vienoje personalinėje ir grupinėje parodoje Europoje ir JAV, o jo kūrinių galima rasti viešosiose ir privačiose kolekcijose, jų yra prezidento Valdo Adamkaus bibliotekoje-muziejuje Kaune bei JAV ambasadoje Vilniuje.

Menotyrininkai pastebi, kad originalūs, kruopštūs, preciziško estetizmo paveikslai traukia akį akivaizdžiu profesionalumu, intriguoja kontrastais, kur susipina gilus geometrinis piešinys bei tapybiškai lyriškas simbolizmas, išryškintas individualia technika. Menotyrininkė Rasa Žukienė yra minėjusi, kad R. Čiurlionis meistriškai valdo tapybinę plokštumą, kūryboje jam pavyksta įtaigiai sluoksniuoti savo patyrimus, apmąstymus, nuotaikas.

,,R. Čiurlionio darbų įtaiga yra psichologinė: abstrakcija ieškoma būsenos struktūros, reikšmės pirmavaizdžio, kuris ataidi iš religinės metafizikos. Menininko darbai tampa įrėmintu veidrodžiu, nerodančiu autoriaus ir žiūrovo tokių, kokie jie buvo prieš dešimtmetį, ir lyg burtininkas neburia savo ir auditorijos ateities.

Šiems mentaliniams veiksmams reikalinga vaizduotė, kurią R. Čiurlionis įreikšmina ir įrėmina pats sau ir publikai. Pasiekiamas psichologinis-estetinis sąlytis, kurio kilmė – romiame R. Čiurlionio akių žvilgsnyje iš tamsos į ramaus kolorito šviesą", – apie dailininko kūrybą yra rašęs Ramūnas Čičelis.

„Deivės ir kariai. Marijai Gimbutienei – 100"

Parodos „Deivės ir kariai. Marijai Gimbutienei - 100" fragmentai

Ieva Marija Mendeikaitė

Istorijos namuose vykstanti paroda, skirta Marijos Gimbutienės šimtmečiui paminėti, sudaryta iš kelių dalių – Europos kultūrinį virsmą apibūdinančių archeologinių tyrėjos radinių ir dalies, pasakojančios apie tai, kokia buvo pati M. Gimbutienė, jos gyvenimas ir požiūris į pasaulį ir savo veiklos prasmę.

Pirmoji parodos dalis mus nukelia į senovę, kai prieš 8000 metų pietrytinėje Europos dalyje ėmė plisti pirmieji žemdirbiai, atsinešę žinias, papročius, sambūvio nuostatas ir atsigabenę naminius gyvūnus iš Artimųjų Rytų. Prisitaikius prie gamtinių sąlygų, užmezgus ryšius su vietinėmis medžiotojų-žvejų bendruomenėmis, nuo Graikijos iki Karpatų kūrėsi savita kultūra, kurią Marija Gimbutienė pavadino Senąja Europa. Čia klestėjo meno ir technologijų įvairovė, bet akivaizdūs buvo ir bendri bruožai: stambios, šimtmečius gyvavusios gyvenvietės, keramikos, metalurgijos ir kitų sričių specializacija, prekyba ir netgi rašto užuomazgos.

Tačiau svarbiausia, kad ši visuomenė savo gyvenimą grindė moteriškų dievybių kultu ir čia vyravo Deivės religija. Ši Deivės religija žmonijos istorijoje gyvavo šimtus tūkstančių metų. Paleolito menas rodo Dievą kūrėją buvus ne vyrą, o moterį. Gimdymas ir žindymas čia buvo suprantamas kaip modelis visa gimdančios Motinos pavidalo dievybei atsirasti. Parodos metu žiūrovams matomos įvairių to meto skulptūrėlių formos ir pozos žymi Deivių funkcijas: teikti ir saugoti, atimti ir atgaivinti gyvybę. Pagrindiniai jų tipai mena paleolito laikus, o pradėjus verstis žemdirbyste atsirado naujų, pasikeitusių žmonijos poreikius atitinkančių aspektų.

Vyriškieji dievai taip pat egzistavo, tačiau jie vaizduoti gerokai rečiau. Buvo atpažįstami du dievų stereotipai: jaunas, stiprus, aistringas arba senas, sėdintis, ramus Rūpintojėlis, rankomis parėmęs galvą. Abu šie tipai buvo laikomi gimstančios ir mirštančios gamtos metafora. Tokias skulptūrėlių funkcijas galima atskleisti per tai, kur jos buvo rastos. Pavyzdžiui, Vinčos (Serbijoje) daugiasluoksnėje gyvenvietėje aptikta daugiau nei tūkstantis skulptūrėlių, bet tik pavienės jų buvo pilnai išsilaikiusios. Antropomorfinės skulptūrėlės dažnai vaizduojamos labai abstrakčiai, neišskiriant visų kūno dalių, nesuteikiant veido bruožų. Vis dėlto retai kyla abejonių dėl skulptūrėlės lyties ar pozos. Toks žmogaus kūno sudėjimo perkeitimas pabrėžiant tik kai kurias dalis buvo aiškus tiek kūrėjui, tiek žiūrovui ir atskleidžia egzistavusią visuotinė pasaulėžiūrą. Žvelgiant į skulptūrėlių visumą net ir pačios lakoniškiausio tampa pačiomis iškalbingiausiomis.

Kartais tyrinėtojams pavykdavo aptikti ir namų, išsiskiriančių savo dydžiu ar inventoriumi, liekanas. Tyrinėtojai tokias liekanas laikydavo šventyklomis. Taip teigė ir M. Gimbutienė, kai savo dvejų kasinėjimų Achilejone (Graikijoje) metu atrado pastatų liekanas su dideliu skaičiumi skulptūrėlių radinių. Apie tokių šventyklų egzistavimą liudija ir keisčiausių formų, dažnai net kelių aukštų moliniai namų modeliai, aptinkami visoje Senojoje Europoje. Rastas indas su jaučio ir avino galvomis iš Krušovu (Rumunijoje) M. Gimbutienei simbolizavo dvidalę šventyklą, nors apeigos dažniausiai vykdavo prie namų židinio, kur buvo įrengiami altorėliai su sėdinčiomis deivėmis, miniatiūriniais staleliais bei kitomis kulto priemonėmis.

Senosios Europos gyvavimo metu taip pat buvo labai svarbi ir žemdirbių kultūra, kur svarbiausią vietą užėmė tuo metu besiplėtojanti prekyba. Viduržemio Egėjo, o vėliau ir Adrijos jūrose vyko prekyba tiek tarp salų, tiek tarp pakrančių. Parodos metu galima gyvai išvysti ir šių prekybų metu atsivežtus akmenis, tokius kaip juodąjį obsidianą bei Balkanuose randamą medaus spalvos titnagą. Šie akmenys buvo vieni iš pačių geidžiamiausių akmenų to meto laikotarpiu. Balkanuose prasidėjus vario dirbinių gamybai, patrauklios pasidarė žalios spalvos uolienos, aptinkamos šiaurės Apeninuose. Čia gamintų nefrito ir žadeito kirvių galima rasti visoje Europoje, o varinių gaminių kilmės tyrimai atskleidžia intensyvią prekybą iki pat Skandinavijos.

Vis dėlto ši civilizacija žlugo, kai iš stepių prieš 6000 metų ėmė veržtis Kurganų kultūros žmonės. Tai buvo gyvulininkyste besivertę klajokliai, apsiginklavę durklais, kirviais ir lankais, atpažįstami iš ypatingo būdo laidoti savo artimuosius pilkapiuose – kurganuose. Jų paskleista indoeuropiečių kalba, patriarchalinės tradicijos, tridalis pasaulio suvokimas tapo neatsiejamu šiandieninės Europos kultūros pagrindu. Stepių klajoklių migravimas į vakarus turėjo įtakos demografiniams ir kultūriniams procesams. Šios kultūros žmonės mirusiuosius laidojo akmens plokštėmis apdėtuose dėžės formos kapuose, suriestus ant šono. Greta buvo aptinkama ir paaukotų naminių gyvūnų, apvalių amforų, akmeninių kirvių. Dažnai kapo priešaky būdavo laidojami ir pora jaučių – tarsi kapas būtų tempiamas vežimu. Genetiniai tyrimai nerodo šių žmonių ryšių su stepėmis, tačiau kultūriniai mainai tuo metu tikrai vyko, o DNR tyrimai rodo, kad maišymosi su stepių klajokliais būta intensyvaus. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje Varpinių taurių kultūros atėjūnai visiškai pakeitė vietinių gyventojų genetinį fondą.

Antroji parodos dalis mus nukelia į pačios M. Gimbutienės gyvenimą. Visi šią tyrinėtoją sutikę žmonės sakydavo vieną ir tą patį: „jai įžengus į kambarį, į konferencijų salę, į bet kokią kitą erdvę, viskas aplink ją tartum nušvisdavo". Skaitant tokius Marijos artimųjų atsiminimus, atrodo, kad tai buvo nepaprasto šviesumo žmogus, kuris leisdavo su savimi nešamą šviesą pajusti ir aplink esantiems žmonėms.

Teigiama, kad Marija buvo giedro vidaus žmogus, mylėjo aplinką, visus žmones, gyvenimą ir labai vertino laiką. Paskutinius dešimt savo gyvenimo metų ji išnaudojo kiekvieną akimirką darbų užbaigimui, grįžimui į Lietuvą, savo namų puoselėjimui. Marijos gyvenimas Topangoje buvo ne tik ilgos valandos prie rašomojo stalo, buvimas svečių apsuptyje ir mėgavimasis sodo teikiama energija. Čia labai svarbia tampa jos beribė meilė gyvūnams, kurių ji turėjo ne vieną. Nors tuo metu Lietuvoje idėja laikyti šunis namuose nebuvo paplitusi, Jungtinėse Amerikos Valstijose tai buvo įprasta praktika. Jos teigimu, „jei žmogus gali žmogų išduoti, tai šuo niekada neišduos". Nepailstanti gyvūnų energija ir noras bendrauti, džiaugtis buvimu kartu buvo tai, ko kartais labai trūko santykiuose su žmonėmis. Šunys jai meilę rodė ir susirgus – kas rytą subėgdavo ir šokdavo ant lovos, norėdami pasveikinti šeimininkę su dar viena išaušusia diena. Simboliška, kad niekam nežinomas šuo netgi atbėgo į bažnyčią per M. Gimbutienės laidotuves. Pribėgęs prie urnos, tarsi atsisveikino ir niekieno nevejamas pats išbėgo.

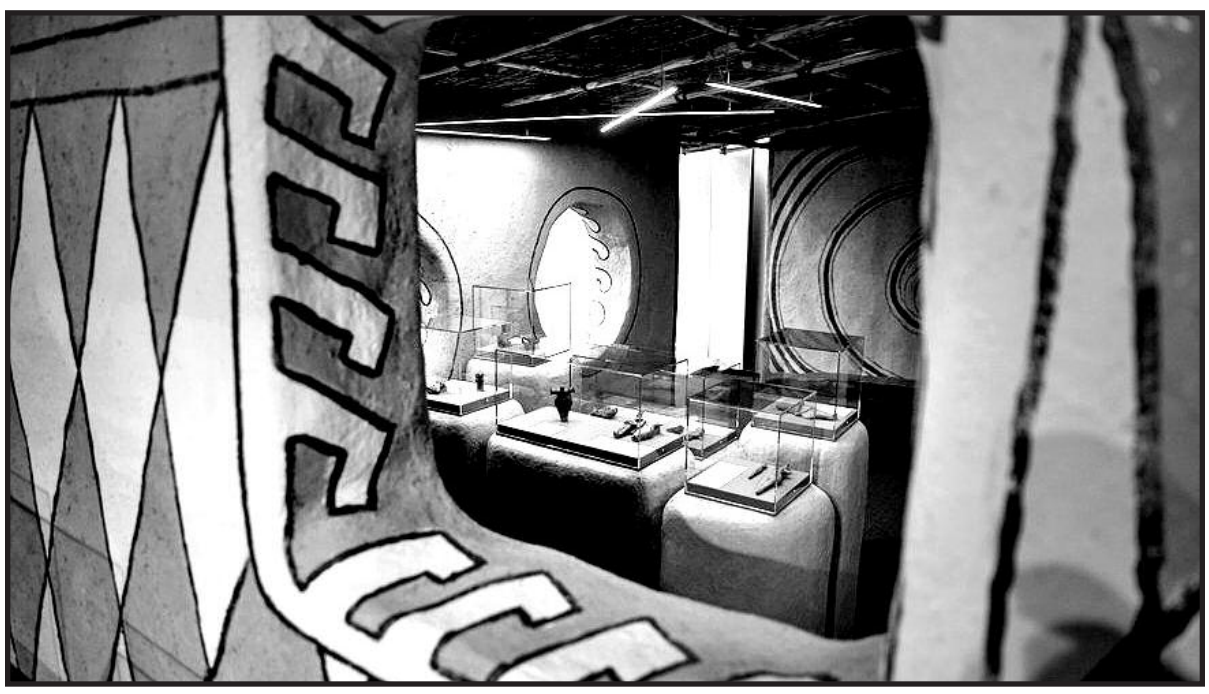

Nukelta į 8 psl.

Knygos pristatymas Balzeko muziejuje

Dalia Riley

Spalio 24 d. Balzeko muziejuje įvyko „Rytmečio rasos" (Morning Dew) naujai išleistos poezijos-fotografijų knygos pristatymas. Šios įdomios ir spalvingos knygos autorė – Rasa Stefania Miliauskas, talentinga knygos iliustruotoja – Rasos sesuo Dalia Miliauskaitė-Riley.

Iš kairės: Stanley Balzekas III, Rasa Stefania Miliauskas ir Sigita Balzekienė

Programą pradėjo muziejaus viceprezidentė, administratorė Sigita Balzekienė, šviesas ir garsą tvarkė jos vyras, advokatas Stanley Balzekas III, muziejaus direktorių valdybos narys. Sigita dėkojo dalyviams už apsilankymą ir muziejui – už paramą, maloniai ir šiltai pristatė knygos autorę Rasą Stefanią Miliauskas.

Pristatydama savo knygą, Rasa kalbėjo ir angliškai, ir lietuviškai, sveikino visus susirinkusius, dėkojo jiems už dalyvavimą. Jinai papasakojo, kad projektas buvo ilgas, tikras meilės darbas – knyga skirta jos brangiems tėveliams Stefai Levušytei-Miliauskienei ir Ignui Miliauskui. Vėliau paaiškino, kad knygos pavadinimas susietas su Rasos vardu ir ryto rasos lašeliais. Programos metu buvo rodomos skaidrės, kuriose matyti nuotraukos iš knygos.

Rasa svečiams perskaitė šiuos žodžius, surašytus knygoje:

Aš esu nepaprastai dėkinga Dievui už visas gautas gyvenimo dovanas, ypač kad leido man nugalėti vėžį ir kad turėjau progą sukurti šią knygą ir įgyvendinti vieną savo didžiausių gyvenimo svajonių.

Šioje knygoje atsispindi mano mintys, jausmai ir įkvėpimai. Aš skiriu ją tiems, kurie man davė gyvybę, meilę, šeimą, tikėjimą ir namus. Šią knygą skiriu brangiems tėveliams Stefai Levušytei ir Ignui Miliauskams, nes juos nepaprastai giliai mylėjau. Mano abu tėvai gimė Lietuvoje: mama – Kybartuose, o tėvelis – Simne, netoli Alytaus. Karo metu jie buvo priversti palikti savo brangią gimtinę, todėl nutarė atvykti į Ameriką. Priversti bėgti nuo priešo, atskirti nuo tėvynės, namų, šeimos ir artimųjų, turėdami savo gyvenimą kurti iš naujo, jie patyrė daug ir fizinių, ir emocinių kančių. Jie kentėjo pabėgę į Vokietiją, perplaukę vandenyną ir pasiekę Ameriką, o atskirtį bei praradimus tėveliai skausmingai jautė visą savo gyvenimą.

Nepaisydami šio tragiško sukrėtimo ir netekčių, jie išgyveno, įveikė neįtikėtinas aplinkybes, kovas ir nelygybę. Jie buvo dėkingi, kad Amerika juos priėmė ir pasiūlė šeimai prieglobstį. Tik tėvelių dėka aš tapau rašytoja, poete ir moterimi, kokia esu šiandien. Mano mama, kurios kūrybinius, poetinius talentus aš paveldėjau kaip dovaną iš dangaus, brangino savo atsiminimus, laiškus ir santykius su žmonėmis ir nuolat rodė pavyzdį kaip judėti pirmyn, skatino norą ir valią semtis žinių, spindėti ir prasmingai gyventi.

Mano tėvelis, turėjęs neįtikėtiną meninį talentą, tikrąjį dvasios gėrį ir paprastumą, teigiamai paveikė ne tik mano, bet ir visų savo vaikų bei kitų žmonių gyvenimus. Mano tėvai niekados neužmiršo nei netikėtai ir priverstinai Lietuvoje paliktos savo brangios šeimos, giminių ir draugų, nei mylimos tėvynes, kurią brangino visa širdimi ir siela. Jie man įskiepijo nepaprastą smalsumą, atsakomybę ir užsidegimą mylėti savo tėvynę, kultūrą, gimines ir artimuosius, o svarbiausia – žinoti ir branginti istoriją, savo šeimos šaknis. Aš visada žavėjausi jų meile, protine jėga, toliaregišku mąstymu ir ryžtu išgyventi. Jie davė savo vaikams viską, ką turėjo ir daugiau.

Tai jų garbei aš gyvenu ir stengiuos būti kuo geriausiu žmogumi, nes esu palaiminta, kad pažinojau juos, dėkinga, kad jie mane užaugino ir išugdė, ir skolinga esu už gyvybę ir gyvenimą. Tegul spalvos – geltona, žalia, raudona – praskaidrina horizontą ir amžinai išlaiko ypatingą prasmę mano širdyje. Tegul mane ir tuos, kurių gyvenimą bei širdis galiu paliesti savo žodžiais, įkvepia mano tėvų ir tų, kuriuos myliu, dvasia – etninės meilės ir pasididžiavimo dvasia, visada stengtis tobulėti ir kurti gėrį pasaulyje.

„Tu esi žėrėjimas ir blizgesys, ryto šlovė/ Tu esi gamtos šypsena, kuri sveikina ir praskaidrina kiekvieną naują dieną… " – taip prasideda knyga.

Rasa padėkojo Dievui, kad galėjo sulaukti knygos gimimo. Tada padėkojo savo seseriai Daliai už gražias iliustracijas ir už jos meilę bei draugystę, jos vaikams Rebeccai ir Christopheriui – už jų paramą ir meilę. Dalia toliau kalbėjo angliškai ir papasakojo, kad Rasa nuo jaunų dienų rašė ir rašė daug, paaiškino, kaip ilgai viskas užtruko ruošiant jos knygą. Rasa padėkojo savo pusseserei dr. Irenai Juškienei, jos vyrui Steponui, dukrai dr. Alicijai Juška už nuostabią paramą knygos leidybai. Dr. Irena Juškienė paminėjo, kad Rasa gražiai rašė ir vis kalbėdavo ar deklamuodavo savo poeziją šeimų šventėse. Rasa padėkojo savo dėdei dr. Leonui Šului ir jo žmonai dr. Daliai Šulienei, ilgametėms draugėms Irenai Jasulaitytei ir Astai Spurgytei- Širvelienei už bendrystę ir paramą – ne tik knygai, bet ir Rasos dalyvavimui išeivijos rašytojų suvažiavime Vilniuje. Knygoje surašyti vardai tų žmonių, kurie parėmė knygos projektą.

Rasa pristatė savo viešnią – poetę Jadvygą Gailiūtę-Musteikienę, kuri prašviesino lietingą dieną ir pasidalijo savo kurtomis įspūdingomis eilėmis.

Tęsdama programą, Rasa paskaitė šešiolika savo eilėraščių. (Knygoje yra 79 eilėraščiai, knyga turi 112 puslapių). Paskutinis skaitytas eilėraštis buvo angliškas – *Tell Me Your Stories Again Please*. (Norisi vėl klausytis savo tėvelių sekamų pasakų, nors tėvelių jau nebėra…).

Knygos autorė paaiškino, kad knyga prasideda žodžiais apie rasos lašelius ir baigiasi šiais žodžiais):

Rasos lašai, ašaros, atskiriantis vandenynas,

nuoširdūs prisiminimai sujungti meile ir šeima …

Rasai labai svarbu neužmiršti savo giminių Lietuvoje, sukurti ir surašyti šią knygą, kad jinai simboliškai galėtų suvienyti atskirtas šeimas ir giminę.

Rasa vėliau pakvietė Jadvygos brolį akordeonistą Zenoną Gailių pagroti prakilnią muziką ir pralinksminti svečius. Zenonas taip visus pradžiugino, kad svečiai pradėjo linksmai šokti.

Autorė programą baigė šiais žodžiais:

Žodžiuose yra galia, meilėje yra galia, tikėjimuose yra galia.

Panaudokime visus tris (mūsų žodžius, meilę ir tikėjimą) įveikti nuostabius poelgius, kurie būtų naudingi pasauliui.

Vėliau Rasa turėjo progą susipažinti su dalyviais ir įrašyti autografus perkantiems knygą. Svečiai pasivaišino vynu ir užkandžiais. Rasa ir Dalia bei jų giminės ir draugai dėkoja visiems už dalyvavimą šiame renginyje. Buvo tikrai jauki, smagi popietė.

Atsiliepimai apie poezijos-fotografijų knygą „Rytmečio Rasa / Morning Dew":

- Labai graži knyga, nuoširdūs žodžiai, jaučiasi šiluma …
- Įspūdingai atrodo, kaip albumas, ir piešiniai įdomūs ir gražūs …
- Nuostabi duoklė šeimai, pilna meilės gimtinei …
- Širdžiai miela skaityti, pavartyti, žiūrėti iliustracijas ….
- Nuostabios nuotraukos ir piešiniai …
- Meilės dovana visai plačiai šeimai ir giminei …
- Knygoje matosi širdis, siela ir dvasia….
- Šviesa, viltimi ir džiugesiu dvelkia knyga …

Knygą *Rytmečio Rasa / Morning Dew* galima įsigyti Balzeko muziejaus krautuvėlėje, „Draugo" raštinėje, Three Moons Fiberworks Chesterton, IN, internetinėje *Etsy* krautuvėlėje, *patogupirkti.lt,* susisiekiant su Rasa tiesiogiai – el. paštu: *morningdewpoetry@gmail.com.*

Iš kairės: Alicia Juška, Dalia Riley, Irena Juškienė, Rasa Stefania Miliauskas ir Steponas Juška

„Spinčiaus" autorius Povilas Villuveit atviras pasauliui

Atkelta iš 4 psl.

Kada susidomėjote vertimais ir pradėjote vertėjauti?

Vertimai mane lydi nuo studijų laikų ir patys mane susiranda. Kai kas nors pasiūlo, ką nors išversti, visada apsiimu. Štai paskutinis mano darbas buvo dokumentinio filmo „Kuršininkai" vertimas. Dažniausiai tai būna dalykinio pobūdžio įvairių sričių tekstai. Man tai – tarsi meditacija ir savotiška atsvara pedagoginiam darbui, kurį jau dirbu daugiau nei 20 metų. Patinka kantriai tarsi mazgą knibinėti sudėtingus sakinius, ieškoti tinkamo žodžio ar posakio…

Povilas Villuveit, „Spinčius"

Kaip sekasi adaptuotis Vokietijoje Jums ir Jūsų šeimai? Kaip vertinate darbą gimnazijoje? Gal galite papasakoti, apibūdinti, kokie vaikai susirinkę šioje Vasario gimnazijoje?

Po Albanijos čia, Vokietijoje, viskas atrodo lengva ir paprasta. Viskas sureguliuota ir sustyguota. Gal net per daug. Čia tiek daug taisyklių, kad žmonės dažniausiai yra susikaustę ir įsitempę. Ne taip kaip Balkanų šalyse, kur visiška netvarka ir, mūsų akimis žiūrint, visiškas chaosas. Kartais pagalvodavau, kaip ta šalis nesugriūva? Bet kažkas kažkaip vyksta, tik jiems vieniems suprantamu būdu. Albanijos suprasti neįmanoma, ją gali tik pajusti. Ir apie šį kraštą visam laikui išliks labai šilti prisiminimai.

Vokietija visai kitokia. Adaptavomės gana greitai. Galbūt todėl, kad nėra tiek daug kultūrinių skirtumų. O ir lietuvių bendruomenė didelė. Hiutenfeldas, kur jau 70 metų gyvuoja Vasario 16-osios gimnazija, tarsi lietuviška sala… Kai po kiemą laksto būrys lietuvaičių vaikų, kartais net nesuprasi, ar tu Vokietijoje, ar tu Lietuvoje!

Man patinka mano darbas. Jis kūrybiškas, pilnas iššūkių ir atradimų. Mūsų mokykla nedidelė. Šiuo metu gimnazijoje mokosi apie 230 moksleivių. Apie 30 yra atvykę iš Lietuvos ar kito tolimo Vokietijos miesto, pavyzdžiui, Hamburgo, ir gyvena mokyklos bendrabutyje.

Pabaigai drįstu pasmalsauti, kokios kilmės Jūsų pavardė?

Mano tėtis yra „vilko vaikas" ir kilęs iš Rytprūsių. Kaip ir daugelis tokio likimo vaikų, jis atsiskyrė nuo šeimos ir atsidūrė Lietuvoje, kur jį užaugino globėjai.

Ar ateityje galvojate grįžti į Lietuvą?

Tikslios datos dar nežinau… Bet, manau, kad tikrai sugrįšime.

Ačiū už pokalbį!

Kalbino **Laimutė Adomavičienė**

„Deivės ir kariai. Marijai Gimbutienei – 100"

Atkelta iš 6 psl.

Antrojoje parodos dalyje taip pat pasakojama ir apie tai, kaip Marija, nepaisydama to meto vykusių kultūrinės asimiliacijos procesų ir išeivijoje kuriamo susvetimėjimo jausmo, visą gyvenimą išliko tikra lietuve. Lietuviškos šaknys ir nuolatinis ryšys su Lietuva leido jai ne perimti amerikiečių kultūrą, o protingai atsirinkti, kas joje jai priimtina. Sklandi anglų kalba anaiptol nebuvo vienintelė jos mokėta, o lietuvių kalbą ji naudojo kasdien rašydama laiškus.

Lietuva Marijai buvo nepaprastai svarbi, ten buvo likusi mylima mama. Po Stalino mirties ji išdrįso rašyti laiškus mamai slapyvardžiu Sullivan. Namuose buvo garsiai skaitomi laiškai iš Lietuvos, „iškoduojamos" slaptos žinutės, praslydusios pro cenzūros akis. 1960 m. Marijai pavyko išvykti į konferenciją Maskvoje ir nepaisant KGB sekimo pagaliau pasimatyti su mama. Ji gavo leidimą ir dviejų dienų apsilankymui Lietuvoje. Grįžusi iš Sovietų Sąjungos, susumavo: „Bendra visos atmosferos charakteristika: trūksta oro."

Vis dėlto meilę tėvynei temdė idėjinis nesutarimas tarp JAV gyvenančių lietuvių, kurie žvelgė į okupuotą Lietuvą nevienodai. Marijai išdrįsus nuvykti į tėvynę, Topangoje laukė nemalonūs išeivių lietuvių skambučiai, laiškai, net grasinimai. Skaudino ir tai, kad ji niekuomet negalėjo kasinėti Lietuvoje, nors išties to norėjo.

Marijos apsilankymai Lietuvoje teikė didelį džiaugsmą ir kėlė bendrą visuomenės ūpą Atgimimo aušroje. Paskutiniąkart išvykdama iš Lietuvos ji, kaip laisvoje šalyje tiek metų gyvenusi nevaržomą gyvenimą, su savo tautiečiais pasidalijo plačia šypsena ir palinkėjo: „Jums – gražiai gerai gyvent… Sulaukti trupučiuką geresnių laikų, neprarast vilties – bus geriau ir geriau!". Ir iš tiesų, kuo toliau, tuo Lietuvai buvo tik geriau.

Juozui Grušui – 120

Atkelta iš 2 psl.

Muziejiniai eksponatai atskleidžia, kaip glaudžiai susiję Lietuvos kultūrai nusipelniusių žmonių vardai ir darbai. Jų kūrybinis, literatūrinis ir bičiuliškas bendradarbiavimas išaugino rimčiausias knygas, subrandino įdomiausius teatrų pastatymus, vaisingiausias literatų ir teatralų diskusijas. Štai viename iš savo laiškų Maestro Grušui Jonas Lankutis prasitarė: *„…būčiau laimingas, jeigu pajėgčiau įkopti į tas dvasios aukštumas, kurias Jūs esate savo plunksna nubrėžęs. Šiaip ar taip, man tos pastangos yra malonios. Noriu Jums padėkoti, kad savo kūryba turtinate daugelio žmonių sielas ne vieneriems metams, o visam gyvenimui."*

Už tai galėtų padėkoti jau kelios Juozo Grušo skaitytojų ir žiūrovų kartos.

Viename rašinyje neįmanoma apžvelgti kelių dešimtmečių veiklos. Švęsdami garbingą Juozo Grušo jubiliejų, prisiminėme literatūros klasiko muziejuje per 30 metų sukauptas ir išsaugotas vertybes, kai kurias jas gaubiančias legendas ir reikšmingesnius gyvenimo bei kūrybos faktus. Bet joks muziejus negyvuoja be jame dirbančių žmonių. Nuoširdžiai dėkoju per 30 metų čia tarnavusioms muziejininkėms – Jūratei Zalubaitei, Nijolei Šlinkšienei, Danei Marcinkevičienei, Vilmai Bašinskaitei, Virginijai Šuminienei, Janinai Birienei, Marijai Gečienei, Danutei Žilionienei, Giletai Banytei. Visada jaučiau jų palaikymą, supratimą, atsidavimą, pagarbų žvilgsnį į rašytojo asmenybę, kūrybą, jo formuotą aplinką, empatiją lankytojui. Ypatingą pagarbą ir padėką jaučiu ilgametei Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorei Aldonai Ruseckaitei, kuri drąsino nuo pirmos darbo dienos 1991 m. dar nelankomame J. Grušo padalinyje, vertingus patarimus rengiant J. Grušo 90-mečio ir 95-mečio jubiliejines parodas centriniame muziejuje, rašytojo 100-mečiui skirtos mokslinės konferencijos „Juozas Grušas – XX amžiaus kūrėjas" organizavimą, pagalbą kuriant memorialinio muziejaus ekspozicijas, besirūpinant jo aplinka, siekiant geros psichologinės darbo atmosferos ilgus ir prasmingus bendros veiklos metus.

Galbūt dėl Juozo Grušo namuose tvyrančios savotiškos rašytojo auros, kurią jausdavo atėję lankytojai, dėl muziejininkų vieningo ir kūrybingo darbo, rašytojo šeimos narių artumo ir dalyvavimo steigiant muziejų ir kartu nueitą visą jo kelią po dramaturgo stogu susibūrė neformalus jo gerbėjų klubas, kuris gyvuoja iki šiol.

Gera pabūti namuose, kur gimė beveik visi Juozo Grušo kūriniai. Paveikslai, skulptūros, teatro plakatai, šeimos nuotraukos, alebarda, kažkada dovanota Kauno dramos teatro aktorių, šimtai knygų – tokia romantiška aplinka supo Kauno literatų patriarchą. Ir šiandien čia sklando jo dvasios šviesa – spinduliuoja gėrio, grožio, išminties ir žmogiškumo šilumą.

Kadras iš kino filmo „Herkus Mantas" (rež. M. Giedrys)

Kultūros kronika

Lapkričio mėnesį Hamburgo dailininkų sąjungoje (Kunstverein in Hamburg) menininkių Dorotos Gawędos ir Eglės Kulbokaitės duetas pristatė vieną (ketvirtąjį) iš performansų serijos SULK. Kūrėjos betarpiškai susieja skaitymo ir performanso procesus megzdamos ryšius tarp skaitytojų ir rašytojų. Iš pasirinktų autorių tekstų (pvz., Octavijos Butler, Saros Ahmed, George'o Elioto, Maurice'o Merlot-Ponty ir Olgos Tokarczuk) D. Gawęda ir E. Kulbokaitė kuria skriptus performanso atlikėjoms ir skaitytojoms. D. Gawęda ir E. Kulbokaitė į duetą susibūrė 2013 metais Bazelyje. Menininkės baigusios Karališkąjį menų koledžą Londone (2012).